

3 Ulkomaalaiset, maahanmuuttajat ja rikollisuus

Hannu Niemi & Päivi Honkatukia & Martti Lehti

3.1 Johdanto

Suomeen muualta muuttaneiden ihmisten määrä kasvoi erityisesti 1990-luvulla, osin erilaisten sotien ja kriisien sekä Neuvostoliiton hajoamisen seurauksena. Tähän muuttaneet ovat varsin moninainen joukko ihmisiä. He ovat tulleet eri maista, eri syistä ja asuvat täällä erilaisilla statuksilla (pakolainen, turvapaikanhakija, avioliiton takia muuttanut, työnhakija jne.). Heitä on mahdollista kuvata monenlaisten käsitteiden avulla. Tilastokeskus käyttää ainakin kolmea kriteeriä erotellessaan tätä ryhmää kantasuomalaisista: kansalaisuutta, syntymämaata ja äidinkieltä. Heistä puhutaan yleisesti myös maahanmuuttajina. Tällä käsitteellä ei ole lainsäädäntöön perustuvaa määritelmää, mutta monesti sillä viitataan ulkomaan kansalaisiin, jotka aikovat asua tai ovat asuneet Suomessa vähintään vuoden (esim. Korhonen & Ellonen 2007, 15; Iivari 2006, 20).

Seuraavassa maahan tulleita kuvataan pääosin kansalaisuuden käsitteen avulla, vaikka se on jossain määrin epäselvä ja monitulkintainen. Yksinkertaisuuden vuoksi muista kuin Suomen kansalaisista käytetään maahanmuuttaja-termin lisäksi käsitettä ”ulkomaalainen”. Kuvattaessa Suomessa tehtyjä rikoksia on muistettava, että ulkomaan kansalainen voi asua Suomessa pysyvästi tai väliaikaisesti tai oleskella täällä muuten tilapäisesti esimerkiksi turistina. Oman ryhmänsä muodostavat turvapaikan hakijat, joiden oleskelun pysyvyys ja kesto voi olla hyvin epämääräinen. Ulkomaan kansalainen voi olla myös alun perin suomalainen, joka on muuttanut toiseen maahan ja saanut vieraan maan kansalaisuuden. Ulkomaalaiseen voitaisiin tällöin hyvällä syyllä rinnastaa suomalainen, joka on pysyvästi asettunut asumaan ulkomaille. Lisäksi osa Suomen kansalaisista on syntyperältään ulkomaalaisia.

Vuonna 2007 Suomessa asui noin 133 000 ulkomaalaista. Määrä on lisääntynyt edellisestä vuodesta 9 prosenttia, ja vuoteen 1990 (noin 26 000 ulkomaalaista) verrattuna se on jo viisinkertainen. Ulkomaalaisten osuus Suomessa asuvasta väestöstä oli 2,5 prosenttia vuonna 2007. Ulkomaalaistaustaisia (syntymävaltio muu kuin Suomi) henkilöitä Suomessa asuu noin 200 000. Näistä siis osa on Suomen kansalaisia. Viime vuosina eniten ulkomaalaisia on tullut

Suomeen Venäjältä, Virosta ja Ruotsista. Maamme syrjäinen sijainti on kuitenkin edelleen ohjannut pääasiallisen muuttoliikkeen muihin maihin.

Tässä luvussa nojaututaan pitkälti viranomaisten tuottamaan tietoon rikollisuudesta. Tutkimusten (Pettersson 2005; Albrecht 1997) mukaan piiloon jäävässä rikollisuudessa maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä ei ole yhtä suurta eroa kuin viranomaisten tietoon tullessa rikollisuudessa.

Seuraavassa käsitellään ensin ulkomaan kansalaisten Suomessa tekemien rikosten määrää ja luonnetta ja erikseen maahanmuuttajanuorten rikollisuutta. Sen jälkeen tarkastellaan ulkomaan kansalaisille tuomittuja rangaistuksia ja ulkomaalaisvankeja. Erikseen pohditaan maahanmuuttajien rikollisuutta selittäviä tekijöitä ja rikollisuuden kansainvälistymistä. Jakson lopussa käsitellään vielä maahanmuuttajien kokemuksia rikoksen uhriksi joutumisesta Suomessa.

3.2 Ulkomaan kansalaisten tekemien rikosten määrä ja luonne

Muiden kuin Suomen kansalaisten tekemiä rikoksia on alettu säännöllisesti tilastoida vasta 1990-luvun puolivälistä lähtien. Seuraavassa esitetyt luvut pohjautuvat osittain poliisin rekistereihin ja osittain tuomioistuini- ja seuraamustilastoihin.

Poliisin tietoon tulleissa rikoksissa syylliseksi epäillyistä oli vuonna 2006 ulkomaalaisia kaikkiaan 35 034 henkilöä (5,6 % kaikista epäillyistä) ja 39 566 henkilöä (5,8 % kaikista epäillyistä) vuonna 2007.¹ Näistä epäillyistä vähän yli puolet (22 207 henkilöä eli 56 % epäillyistä) oli sellaisia, joilla oli kotipaikka Suomessa ja loput turisteja tai muita Suomessa vierailleita ulkomaalaisia vuonna 2007. Suomalaisista muita kuin syntyperäisiä Suomen kansalaisia oli rikoksista epäiltyinä 17 359 henkilöä (2,6 % kaikista epäillyistä) vuonna 2007. Kansalaisuudeltaan tuntemattomia oli 0,15 prosenttia kaikista epäillyistä vuonna 2007 (998 henkilöä).

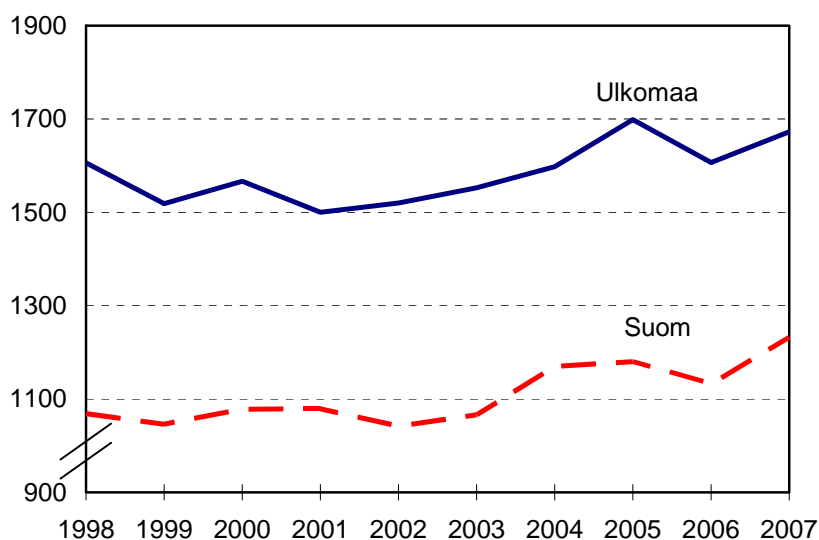
Seuraavassa asetelmassa on esitetty Suomessa asuvien rikoksesta epäiltyjen ulkomaan kansalaisten määrä ja osuus (%) poliisin tietoon tulleista selvite-

¹ Poliisin tietoon tulleisiin rikoksiin syylliseksi epäiltyjen tilastointi epäillyn kansalaisuuden mukaan aloitettiin vuonna 1996. Vertailutietoa aikaisemmilta vuosilta on saatavissa lähinnä ulkomaalaisvaltuutetun toimistossa vuonna 1994 tehdystä ulkomaalaisten rikollisuutta koskeneesta selvityksestä (Nieminen 1994), jonka tuloksia on selostettu myös aiemmissa Rikollisuustilanne-katsauksissa (ks. Rikollisuustilanne 1995–1996).

tyistä rikoksista ja Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrä ja osuus (%) koko väestöstä vuosina 2002–2007.

	2002	2003	2004
Rikoksesta epäiltyjen Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten määrä	15 758	16 621	17 314
<i>Osuus selvitetystä rikoksista %</i>	2,8%	2,8%	2,7%
Suomessa asuvat ulkomaan kansalaiset	103 682	107 003	108 346
<i>Osuus koko väestöstä %</i>	2,0%	2,0%	2,1%
	2005	2006	2007
Rikoksesta epäiltyjen Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten määrä	19 436	19 565	22 207
<i>Osuus selvitetystä rikoksista %</i>	3,0%	3,2%	3,3%
Suomessa asuvat ulkomaan kansalaiset	113 852	121 739	132 708
<i>Osuus koko väestöstä %</i>	2,2%	2,3%	2,5%

Suomessa asuvat ulkomaan kansalaiset ovat olleet vuosittain epäiltyinä rikoksista heidän väestöosuuteensa nähden noin 1,3–1,5 kertaa useammin kuin suomalaiset. Täsmällisempi kuva heidän tilastoidusta rikollisuudestaan verrattuna suomalaisiin saataisiin vasta, kun epäiltyjä ja väestöryhmiä tarkasteltaisiin ikäryhmittäin ja asuinpaikan mukaan. Rikoksista suhteellisesti suurin osa on nimittäin nuorten ja nuorten aikuisten suurissa asutuskeskuksissa tekemiä rikoksia.

Kuvio 100 Rikoksista epäiltyjen suomalaisten ja Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrä väestön 10 000 asukasta kohti kansalaisuuden mukaan vuosina 1998–2007

Taulukko 45 Poliisin tietoon tulleisiin rikoksiin syylliseksi epäilty ulkomaalaiset kansalaisuuden mukaan vuonna 2007¹

Kansalaisuus	Epäiltyjen lukumäärä	Epäiltyjä, joiden kotipaikka Suomessa	Kansalaisia Suomessa	Epäiltyjä 1000 henkeä kohti
Venäjä	7 769	3 937	26 211	150
Viro	7 279	2 514	20 006	126
Ruotsi	2 994	1 460	8 349	175
Liettua	1 578	1 044	527	1 981
Somalia	1 459	1 411	4 852	291
Irak	1 448	1 292	3 036	426
Turkki	1 223	1 106	3 182	348
Iran	1 031	962	2 611	368
Romania	866	90	911	99
Puola	856	77	1 446	53
Muut	13 063	8 314	61 577	135
Yhteensä	39 566	22 207	132 708	161

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

¹ Kansalaisuudeltaan tuntemattomia ei ole huomioitu rikoksesta epäiltyjä koskevissa luvuissa.

Suurimman rikoksista epäiltyjen ulkomaalaisryhmän muodostivat venäläiset (20 %), sitten virolaiset (18 %) ja ruotsalaiset (8 %) vuonna 2007. Niihin kuuluu lähes puolet kaikista ulkomaalaisepäillyistä. Näistä rikoksesta epäiltyjen virolaisten määrä on Viron EU:hun liittymisen jälkeen kasvanut selvästi.

Väestömäärään suhteutettu syylliseksi epäiltyjen osuus Suomessa asuvista ulkomaan kansalaisten oli vuonna 2007 korkeampi kuin edellä mainituilla kansalaisuusryhmillä esimerkiksi turkkilaisilla (35 %), irakilaisilla (43 %), iranilaisilla (37 %). Venäläisillä tämä osuus on 15 % ja virolaisten 13 %, mikä on hieman suurempi kuin suomalaisilla (12 %). Suomessa asuvista Liettuan kansalaisista jokainen syyllistyi keskimäärin kahteen rikokseen vuonna 2007. Tässä lieenee kuitenkin taustalla jokin poikkeuksellinen omaisuusrikossarja, joka selittää rikosten suuren määrän. Rikoksista epäillyille Romanian ja Puolan kansalaisille oli taas tyypillistä se, ettei heillä ollut pysyvää asuinpaikkaa Suomessa.

On huomattava, että useiden rikosten kasautuminen pienehkölle rikosaktiiville joukolle nostaa tällaisia suhdelukuja, koska sama henkilö voi esiintyä useampaan kertaan tilastossa rikoksista epäiltynä. Tämä seikka on syytä pitää mielessä vertailtaessa eri ulkomaalaisryhmien rikoksiin syyllistymistä Suomessa. Samalla on kuitenkin myös todettava, että eri kansalaisuusryhmien rikosten määrää osoittava suhdeluku ja eri kansallisuuksien keskinäinen järjestys näyttävät pysyvän vuodesta toiseen melko samanlaisina.

Kantasomalaisien tavoin myös ulkomaan kansalaiset ovat useimmin epäiltynä liikenne rikoksesta (51 % vuonna 2007). Suomessa asuvat ulkomaan-

laiset ovat vuodesta toiseen suhteellisesti useimmin epäiltyinä raiskauksista (21 % vuonna 2007) ja ryöstöistä (11 % vuonna 2007).

Taulukko 46 Eräistä yleisimmistä rikoslajeista epäiltyjen ulkomaalaisten määrä ja osuus tästä rikoslajista epäillyistä vuosina 2006 ja 2007

	Lukumäärä		Osuus tästä rikoslajista epäillyistä:	
	2006	2007	2006	2007
Liikennerikos	18 084	20 353	4,9 %	5,0 %
Varkaus	5 489	5 461	8,9 %	8,7 %
Pahoinpitelyt	2 342	2 365	8,2 %	7,9 %
Liikennejuopumus	2 018	2 515	7,2 %	8,4 %
Petokset	700	881	5,8 %	6,3 %
Huumausainerikos	494	687	3,7 %	4,5 %
Alkoholirikos	100	62	2,9 %	1,2 %
Luvaton käyttö	48	76	3,3 %	5,0 %
Ryöstö	142	144	10,9 %	10,5 %
Muut seksuaalirikokset	95	128	4,7 %	8,4 %
Raiskaus	89	99	22,0 %	20,8 %
Henkirikokset	10	2	9,7 %	1,7 %
Kaikki rikokset	35 008	39 566	5,6 %	5,8 %

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Juhani Iivari (2006, 66–67) on tarkastellut rikoslajeittain maahanmuuttajien (ulkomailla syntyneiden) suhteellisia osuuksia poliisin tietoon vuonna 2001 tullessa rikollisuudessa¹. Epäillyistä maahanmuuttajista hieman suurempi osuus oli epäiltynä väkivalta- ja omaisuusrikoksista kuin vastaava osuus kantasuomalais-epäillyistä. Tätä saattaa selittää se, että maahanmuuttajien väkivalta- ja omaisuusrikollisuus on jossain määrin näkyvämpää kuin kantasuomalaisien, jolloin se tulee herkemmin poliisin tietoon (mt., 67). Rattijuopumukseen syyllistyneiden suhteellinen osuus kaikista epäillyistä oli taas kantasuomalaisilla suurempi.

Kansalaisuudeltaan ulkomaalaisten tai maahanmuuttajataustaisten väkivalta-rikoksista tehdyn selvityksen (sisäasiainministeriön poliisiosasto 2001) mukaan Suomessa vuonna 2000 tapahtuneista pahoinpitelyistä kolme prosenttia (900 tapausta) oli sellaisia, jossa epäiltynä oli ulkomaalainen tai maahanmuuttajataustainen henkilö². Henkirikoksissa ulkomaalaisten/maahanmuuttajataustaisten

¹ Tarkastelun ulkopuolelle on rajattu henkilöt, jotka eivät asu pysyvästi Suomessa (Iivari 2006, 36).

² Raportissa ”ulkomaalaiseksi” tai ”maahanmuuttajataustaiseksi” määriteltiin henkilöt, jotka olivat syntyneet jossakin muussa maassa kuin Suomessa tai joiden kansalaisuus oli jokin muu kuin Suomi sekä henkilöt, joilta puuttui tieto kansalaisuudesta ja syntymämaasta mutta joiden maahanmuuttajatausta oli selvinnyt heidän nimestään tai jostakin muusta seikasta. Esitetyt osuudet poikkeavat Tilastokeskuksen vastaavista osuuksista. Tämä johtuu toisistaan

epäiltyjen osuus oli 2 % (3 tapausta), henkirikosten yrityksissä 4,5 % (15 tapausta), raiskauksissa 6 % (33 tapausta) ja ryöstöissä 7 % (201 tapausta). Maahanmuuttajataustaisten henkilöiden tekemien väkivaltarikosten määrä ja laatu eivät ole ryöstöjen lisääntymistä lukuun ottamatta muuttuneet vuotta aiemmin tehtyyn samanlaiseen selvitykseen (sisäasiainministeriön poliisiosasto 2000) verrattuna. Epäillyistä tekijöistä 89 % oli miehiä. Tyypillinen väkivaltarikostapahtuma oli ravintolassa tai ravintolaillan jälkeen tapahtunut pahoinpitely, joissa sekä tekijä että uhri olivat usein alkoholin vaikutuksen alaisina. Noin joka viides (21 %, 319 tapausta) väkivaltatapausta luokiteltiin ns. lähisuhdeväkivallaksi (ydinperheen lisäksi esim. entisten puolisojen tekemä väkivalta). Vuonna 2000 15 % väkivaltarikoksista epäillyistä maahanmuuttajataustaisista henkilöistä (380 epäiltyä) oli ollut samassa tapahtumassa rikoksen (mm. väki- tai ilkeilyn) uhri (mt., 26–27).

3.3 Poliisin tietoon tullut maahanmuuttajanuorten rikollisuus

Osin maahanmuuttajien ja kantaväestön väliset tilastoidun rikollisuuden erot johtuvat siitä, että maahan muuttaneiden joukossa on enemmän nuoria kuin kantaväestössä (Iivari 2006, 45–46, 54–55, 62). Monissa Euroopan maissa varsinkin nuoria maahanmuuttajataustaisia henkilöitä epäillään rikoksista väestöosuuteensa nähden hieman useammin kuin muita. Nuorten itse ilmoittamia rikoksia koskevat tutkimukset osoittavat taas kanta- ja maahanmuuttajaväestön välisen rikosaktiivisuuden eron olevan pieni, joskus olematon (Pettersson 2005, 140–141).

Suomessa nuorten maahanmuuttajataustan yhteyttä rikosaktiivisuuteen on tutkittu vähän, eikä pelkästään tähän seikkaan keskittyvää tutkimusta ole vielä tehty. Yksi harvoista selvityksistä, joissa nuoren maahanmuuttajatausta on otettu huomioon, tarkasteli helsinkiläisnuorten tekemiseen ilmoittamien vakavien väkivalta- ja omaisuusrikosten¹ yhteyttä heidän sosiaaliseen taustaansa (Kivi-vuori 2003c). Mukana vanhempien sosioekonomista asemaa, perhetilannetta ja

poikkeavista rikosten laskentamekanismeista. Tutkimuksessa tapahtumayksiköksi on valikoitunut vain rikosilmoituksen törkein rikos, kun taas viralliseen poliisitilastoon voi kirjautua rikostapahtuman kaikki muutkin rikokset. Tutkimuksen osuudet on kuitenkin laskettu Tilastokeskuksen luvuista. Tämän vuoksi ne ovat vain suuntaa antavia.

¹ Vakaviksi väkivaltarikoksiksi on määritelty rahan kiristäminen väkivallalla uhkaamalla, jonkun ryöstäminen, vammoja tuottaneet pahoinpitelyt tai toisen uhkaaminen aseella. Vakaviksi omaisuusrikoksiksi taas on määritelty ajoneuvon varastaminen sekä murtautuminen autoon tai varastoon.

nuoren sukupuolta mittaavassa tilastollisessa mallissa oli nuoren maahanmuuttajatausta (ainakin toinen vanhemmista on syntynyt muualla kuin Suomessa). Väkioinnin jälkeen maahanmuuttajien lapset olivat syyllistyneet useammin väkivaltaan mutta harvemmin omaisuusrikoksiin kuin muut vastanneet. (Mt., 69–70.)

Edellä mainitun sisäasiainministeriön selvityksen (sisäasiainministeriön poliisiosasto 2001) mukaan peräti joka viides vuonna 2000 väkivaltarikoksesta epäilty maahanmuuttaja oli alaikäinen (epäiltyjä kaikkiaan 2 481). Maahanmuuttajanuorten tekemistä väkivaltarikoksista nelisenkymmentä prosenttia oli tapahtunut Helsingissä. Erityisesti maahanmuuttajataustaisten henkilöiden tekemät ja poliisin tietoon tulleet ryöstöt lisääntyivät vuosituhaten vaihteessa, samaan aikaan kun heidän määränsä moninkertaistui Suomessa. Näistä rikoksista epäillyistä yli puolet oli ollut tekohetkellä alle 18-vuotiaita. Tyypillinen Helsingissä tapahtunut ryöstö, jossa oli mukana maahanmuuttajataustaisia nuoria, oli useamman nuoren tekemä. Mukana saattoi olla myös kantasuomalaisia nuoria. Ryöstöt oli tehty osin pelkästään uhkailemalla ja tyypillisesti saaliina oli ollut usein matkapuhelin tai vähäinen summa rahaa. (Mt., 13–14.)

Valtaosa poliisin tietoon tulleista nuorista epäillyistä (97 % vuonna 2003) on kansalaisuudeltaan suomalaisia, kuten myös kaikista epäillyistä. Jos kuitenkin poliisin tietoon tulleiden rikosten määrä suhteutetaan esimerkiksi maassa asuvien maahanmuuttajataustaisten henkilöiden määriin, saadaan tietoa rikoksista epäillyiksi tulemisen riskistä näissä ryhmissä. Taulukossa 47 on esitetty tietoja poliisin syylliseksi epäilemistä henkilöistä iän ja kansalaisuuden mukaan vuodelta 2003. Luvut on suhteutettu kussakin ryhmässä tuhatta maassa asuvaa henkilöä kohden. Kukin epäilty on laskettu mukaan ainoastaan kerran, vaikka häntä olisi epäilty useista rikoksista (nettoluku).

Taulukosta käy ilmi, että 15–20-vuotiaiden ulkomaan kansalaisten (15–20-vuotiaiden) riski tulla poliisin epäilemiksi omaisuus- ja väkivaltarikoksissa¹ on suurempi kuin Suomen kansalaisten, kun taas huumausainerikoksissa ja ratti-juopumuksissa tilanne on tasaisempi, osin jopa päinvastainen.

Taulukon lukuja tulkitessa on syytä pitää mielessä, että mukana ovat myös turisteina tai opiskelijavaihdossa jne. rikoksia tehneet ulkomaan kansalaiset, mikä saattaa antaa liioitellun kuvan rikoksista syylliseksi epäiltyjen määristä joissakin maahanmuuttajaryhmissä.

¹ Omaisuusrikoksiin on laskettu varkaus, näpistys, kavallus, erilaiset petokset, vahingonteko, luvaton käyttö, kätkemisrikokset ja muut omaisuusrikokset. Väkivaltarikokset: pahoinpitely, ryöstö, kiristys, tappo, murha, surma, lapsensurma, tappeluun osallistuminen, raiskaus. Huumausainerikokset: rikoslain 50 luku.

Taulukko 47 Poliisin eri rikoksiin syylliseksi epäilemät henkilöt kansalaisuuden ja iän mukaan, 1 000:tta ikäryhmäänsä kuuluvaa kohti, nettoluvut

Rikokset	alle 15 v.		15–17 v.		18–20 v.		21 v. –	
	<i>Kansalaisuus</i>							
	Suomen	ulkom.	Suomen	ulkom.	Suomen	ulkom.	Suomen	ulkom.
Kaikki	5,5	16,5	47,5	89,4	98,8	137,6	33,8	58,2
Omaisuus	4,1	11,9	17,7	36,7	14,4	28,1	4,4	12,2
Väkivalta	0,5	2,8	8,1	31,9	11,2	35,0	3,2	8,3
Huumaus- aine	0,0	0,0	1,7	1,4	4,1	3,8	0,6	1,1
Ratti- juopumus	0,0	0,0	3,9	1,9	9,3	11,2	3,6	5,2

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Nuoret maahanmuuttajat ovat siis suhteellisesti useammin epäiltyinä väkivaltarikoksista kuin kantasuomalaiset nuoret. Poikkeuksen tästä tekevät henkirikokset¹, joissa alle 21-vuotiaiden ulkomaan kansalaisten osuus epäillyistä vastaa heidän väestöosuuttaan. Lähes kaikki nuorten henkirikoksista (99 %) ovat kansalaisuudeltaan suomalaisten tekemiä ja suurin osa tekijöistä (96 %) on syntynyt Suomessa. Ne ovat ylipäätään nuorille harvinaisia rikoksia: vuosittain henkirikoksista epäillyistä alle kymmenesosa on nuoria. Vuosien 1980 ja 2004 välisenä aikana niihin syyllistyi keskimäärin 11 nuorta vuodessa, kaikkiaan 283 nuorta. Suomenruotsalaiset syyllistyvät henkirikoksiin väestöosuuttaan vähemmän, romanit taas enemmän. Romanien osuus nuorten tekemistä henkirikoksista oli vuosittain kymmenen prosentin tuntumassa. Romaninuorten tekemien henkirikosten taustalla oli huono-osaisuutta jopa enemmän kuin muilla näistä rikoksista epäillyillä: päihteiden käyttöä, rikkonaisia perhesuhteita ja syrjäytymistä. (Lehti 2007, 8–12, 36–88.)

Poliisi epäilee nuoria maahanmuuttajataustaisia naisia näistä rikoksista suhteellisesti harvemmin kuin kantasuomalaisia nuoria naisia. Näin on erityisesti 15–20-vuotiailla väkivaltarikoksista epäillyillä sekä alle 21-vuotiailla huumausainerikoksista epäillyillä (ks. taulukko 48). Aikuisilla ”ulkomaan” kansalaisilla sukupuolten väliset erot eivät poikkeakaan kantasuomalaisten vastavista yhtä paljon.

¹ Henkirikoksilla tarkoitetaan uhrin kuolemaan johtaneita väkivaltarikoksia (tappo, murha, surma, lapsensurma, yksin teoin tahallisen pahoinpitelyrikoksen kanssa tehty kuolemantuottamus, Lehti 2007, 4).

Taulukko 48 Tyttöjen ja naisten osuus (%) kaikista eri rikoksista epäillyistä vuonna 2003, taulukoituna epäiltyjen kansalaisuuden mukaan

	Ikä				Kaikki naiset/tytöt	Epäiltyjen määrä
	0–14	15–17	18–20	21–		
Kaikki rikokset						
Suomen kansalaiset	25,5	16,7	13,9	15,5	15,6	349 302
ulkomaan kansalaiset	21,3	14,7	10,3	13,7	13,6	21 146
Omaisuusrikokset						
Suomen kansalaiset	29,1	19,9	14,9	18,8	18,9	120 311
ulkomaan kansalaiset	22,7	16,9	14,1	20,4	19,3	8 557
Väkivaltarikokset						
Suomen kansalaiset	18,0	20,2	12,7	10,4	11,8	27 891
ulkomaan kansalaiset	15,6	11,6	3,0	10,0	9,2	2 065
Huumausainerikokset						
Suomen kansalaiset	30,8	25,2	18,9	14,0	15,6	14 441
ulkomaan kansalaiset	0,0	12,5	12,0	10,3	10,7	578
Rattijuopumus						
Suomen kansalaiset	4,2	7,6	9,8	9,6	9,5	22 950
ulkomaan kansalaiset	0,0	0,0	7,9	7,8	7,7	1 098

Suomessa rikosoikeudellisen vastuun alaikäraja on 15 vuotta, mutta myös tätä nuoremmat voivat joutua maksamaan vahingonkorvauksia ja joutua lastensuojelun toimenpiteiden kohteeksi. Alle 15-vuotiaista poliisin tietoon tulleista rikosten tekijöistä tehdyssä selvityksessä (Savolainen ym. 2007) tarkasteltiin kantasuomalaisten ja maahanmuuttajataustaisten¹ tekemien rikosten eroja. Tulosten mukaan vajaalla viidesosalla alle 15-vuotiaista ensikertalaisista oli maahanmuuttajatausta. Väkivalta oli hieman yleisempää maahanmuuttajataustaisilla lapsilla kuin muilla (12 % vs. 7 %), mutta toisaalta esimerkiksi ilkivalta ja muu häiriökäyttäytyminen oli harvinaisempaa verrattuna kantaväestöön (9 % vs. 14 %). Maahanmuuttajataustaiset lapset uusivat rikoksia enemmän kuin kantaväestön lapset (36 % maahanmuuttajista, 30 % kantaväestöstä). Maahanmuuttajataustaisilla nuorilla oli lähes kaksinkertainen riski tehdä vähintään kuusi uutta rikosta kantaväestön nuoriin nähden. (Mt., 17–18.)

¹ Aineistona tutkimuksessa oli poliisin tietoon tullut rikollisuus sekä Helsingin kaupungin sosiaaliviraston asiakastietojärjestelmä. Tutkimuksessa oli mukana helsinkiläiset alle 15-vuotiaana rikoksia tehneet 1.1.2000–24.4.2004 (yhteensä 2 625 lasta, joista maahanmuuttajataustaisia 361, 14 %). Maahanmuuttajiksi luokiteltiin ne, jotka itse tai joiden vanhemmista vähintään toinen ei ollut syntyperäinen suomalainen. Tämä tieto saatiin sosiaaliviraston asiakastietojärjestelmästä, mutta ei aina. Sen vuoksi poliisin tietoon tulleista tapauksista maahanmuuttajatausta arvioitiin henkilön nimen perusteella. (Savolainen ym. 2007, 15–17.)

3.4 Rikosten seuraamukset

Rangaistukseen tuomitut ulkomaan kansalaiset

Vuonna 2006 (vuotta 2007 koskevat luvut eivät ole vielä käytettävissä) tuomittiin alioikeudessa rangaistukseen 20 897 (19 730 vuonna 2005) ulkomaalaista (7,1 % Suomessa tuomituista). Tuomittujen ulkomaan kansalaisten määrä kääntyi kasvuun vuonna 1996 vähennyttyään sitä ennen muutamana vuotena selvästi. Vuonna 2006 muita kuin Suomen kansalaisia tuomittiin rangaistukseen yli kaksinkertainen määrä vuosiin 1995–1996 verrattuna. Vuonna 2006 rikoksesta tuomittujen ulkomaalaisten määrä lisääntyi (6 %) edellisestä vuodesta.

Rangaistukseen tuomitut ulkomaan kansalaiset vuosina 1997–2006.

	1997 ¹	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Tuomittuja	15 916	18 787	16 759	17 494	20 660	19 861	20 490	19 164	19 730	20 897
Muutos %	+78%	+18%	-11%	+4%	+18%	-4%	+3%	-6 %	+ 3 %	+ 5,9 %

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

¹ Tilastointitapa muutettu vuonna 1997.

Varsinaisessa oikeudenkäynnissä sakkoon tai vankeuteen tuomittiin 4 601 vieraan maan kansalaista vuonna 2006. Määrä on 13 % enemmän kuin vuonna 2005 ja yli kaksinkertainen vuoteen 1997 verrattuna. Ulkomaalaisista tuomituista noin joka viidennelle (22 %) määrättiin rangaistus varsinaisessa oikeudenkäynnissä vuonna 2006.

Varsinaisessa oikeudenkäynnissä sakkoon tai vankeuteen tuomitut ulkomaan kansalaiset vuosina 1997–2006.

	1997 ¹	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	2 197	2 421	2 738	2 940	3 339	3 511	3 630	3 723	4 064	4 601

¹ Tilastointitapa muutettu vuonna 1997.

Vankeustuomion sai 1 965 henkilöä (1 743 vuonna 2005), mikä on 7,3 prosenttia kaikista vankeuteen tuomituista vuonna 2006. Näistä ehdottomia vankilatuomioita oli 362 (4,7 % ehdottomista vankilatuomioista), minkä lisäksi 86 ehdottomaan vankeuteen tuomitun rangaistus muunnettiin yhdyskuntapalveluksi. Rangaistusmääräyksin sakkoon tuomittuja oli 78 prosenttia vuonna 2006 (79 % vuonna 2005) kaikista ulkomaalaisten saamista rangaistuksista. Rangaistusmääräyksistä arviolta kaksi kolmasosaa koski liikenne rikoksia.

Vuonna 2006 tuomituista ulkomaalaisista 56 prosenttia (55 % vuonna 2005) asui Suomessa. Suomessa asuvien rikoksesta tuomittujen ulkomaalais-

ten määrä (11 669 tuomittua; 10 883 tuomittua vuonna 2005) oli 4,0 % kaikista tuomituista vuonna 2006.

Kaikista tuomituista ulkomaan kansalaisista vuonna 2006 vajaa kolmannes (29 %; 32 % vuonna 2005) oli venäläisiä (6 008 tuomittua, 6 260 vuonna 2005), 19 prosenttia virolaisia (3 997 tuomittua, 2 672 vuonna 2005) ja 7 prosenttia ruotsalaisia (1 406 tuomittua, 1 561 vuonna 2005). Ehdottomaan vankeuteen tuomitaan eniten virolaisia (26 % vuonna 2006) ja toiseksi eniten venäläisiä (17 % vuonna 2006).

Etenkin nuoret maahanmuuttajataustaiset miehet ovat väestöosuuteensa nähden yliedustettuina myös rikoksista tuomituista. Juhani Iivarin (2006, 84–88) mukaan 15–20-vuotiaat maahanmuuttajamiehet olivat saaneet neljäsosan kaikista maahanmuuttajien päärikostuomioista vuonna 2001.¹ Vastaava osuus suomalaisista nuorista miehistä oli vajaa viidennes. Nuoret maahanmuuttajanaiset olivat saaneet 4 % kaikista maahanmuuttajien tuomioista, suomalaisilla nuorilla naisilla vastaava osuus oli 3 %. Nuoret maahanmuuttajamiehet olivat tulleet tuomituiksi kantaväestöä useammin väkivalta- ja omaisuusrikoksista. Väkivaltarikoksissa heidän osuutensa oli 31 % kaikista maahanmuuttajien tuomioista, kun vastaava osuus oli kantasuomalaisilla nuorilla miehillä 22 %. Vastaavat luvut omaisuusrikoksista olivat 30 ja 26 %. Muissa rikostyypeissä erot olivat pienemmät. 15–20-vuotiaat maahanmuuttajanaiset olivat saaneet suhteellisesti kantasuomalaisia useammin tuomion ainoastaan omaisuusrikoksissa (7 % kaikista maahanmuuttajien päärikostuomioista vs. 4 % kantasuomalaisilla) (mt., 84–88).

Ikä- ja sukupuolivakioituna maahanmuuttajien riski tulla tuomituksi rikoksesta oli puolitoistakertainen verrattuna kantasuomalaisiin. Väkivalta- ja huumausainerikoksista maahanmuuttajamiehet olivat tulleet tuomituksi yli kaksinkertaisesti väkivalta- ja huumerikoksista verrattuna kantaväestön miehiin, naisilla ero on pienempi. Sen sijaan omaisuusrikoksista maahanmuuttajanaiset olivat saaneet tuomion kaksi kertaa useammin kuin kantaväestön naiset, miehillä ero oli pienempi, vaikka samansuuntainen. Muissa rikoksissa eroja ei ollut yhtä merkittävästi. (Mt., 74–77.)

Tutkimuksessaan Iivari (mt., 68–69) havaitsi viitteitä siitä, että rikosoikeusjärjestelmä kohtelisi huumausainerikoksista syytettyjä maahanmuuttajia

¹ Iivari (2006) on verrannut maahanmuuttajataustaisten ja kantasuomalaisten riskiä saada rikostuomioita aineistonaan alioikeuksissa annetut päärikostuomiot vuosilta 1997, 1999 ja 2001. Kukin henkilö esiintyy aineistossa vain kerran riippumatta siitä, kuinka monta tuomiota hän on saanut. Analyysit on tehty sukupuoli- ja ikävakioidusti rikostyyppin mukaan (omaisuus-, väkivalta- ja huumausainerikokset, rattijuopumus ja muut rikokset, mt., 40–41, 44–47).

ankarammin kuin kantasuomalaisia, joskin hänen analyysissään ei ollut tietoa siitä, ovatko maahanmuuttajien tekemät huumausainerikokset törkeämpiä ja ammattimaisempia kuin kantasuomalaiset vastaavat rikokset.

Ulkomaalaiset vangit

Vankilassa ulkomaan kansalaisia oli ns. vankilakausilla mitattuna yhteensä 876 ja keskimäärin päivässä 307 (11 % koko vankiluvusta) vuonna 2007. Ulkomaalaisten vankien päivittäinen luku on viisitoistakertaistunut 1990-luvun alusta (päivittäinen keskivankiluku 20 vuonna 1990). Ulkomaalaisten vankilakaudet ja päivittäinen keskivankiluku on Rikosseuraamusvirastosta saadun tiedon mukaan kehittynyt vuosina 1998–2007 seuraavasti:

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
VK*	454	457	577	763	786	793	713	731	844	876
<i>Muutos</i>	+19%	+1%	+26%	+32%	+3%	+1%	-10%	+3%	+15%	+4%
KVL*	130	138	173	248	293	291	284	282	306	307
<i>Muutos</i>	+12%	+6%	+25%	+43%	+18%	-1%	-2%	-0%	+9%	+0%

*VK=vankilakaudet; KVL=keskivankiluku.

Näistä vangeista oli 63 prosenttia (67 % vuonna 2006) mitattuna vankilakausien määrällä kärsimässä tuomioistuimen langettamaa vankeusrangaistusta vuonna 2007. Vuotuisesta vankimäärästä (vankilakausista) runsas kolmannes (37 %; 33 % vuonna 2006) oli tutkintavankeja vuonna 2007.

Kaikista vuonna 2007 vankilassa olleista ulkomaalaisista 25 prosenttia (rangaistusvangeista 31 %) oli Viron ja 19 prosenttia (rangaistusvangeista 17 %) Venäjän kansalaisia (vankilakausilla mitattuna). Somaleja kaikista vangeista oli 8 prosenttia, ruotsalaisia 4 prosenttia ja Liettuan kansalaisia 3 prosenttia. Vuosittain noin puolella ulkomaalaisvangeista pääririkoksena on huumausainerikos.

3.5 Mitkä tekijät selittävät maahanmuuttajien rikollisuutta?

Viranomaistilastojen perusteella maahanmuuttajien riski tulla epäillyksi ja tuomituksi rikoksista on suurempi kuin kantaväestön, vaikka kantasuomalaiset tekevät suurimman osan viranomaisten tietoon tulleista rikoksista. Etnisyyden tai kulttuurin merkitykset saattavat ylikorostua monimutkaisten sosiaalisten prosessien huomioon ottamisen kustannuksella. Tällöin maahanmuuttajista tai heidän kulttuuristaan etsitään selitystä heidän korkeammille rikosluvuilleen, vaikka syyt voivat löytyä siitä, miten vastaanottava yhteiskunta kohtelee heitä. Lisäksi etnisyyttä kuvaavat luokittelut (kansalaisuus, syntymämaa, äidinkieli) piilottavat helposti maahanmuuttajaryhmien sisäisen moninaisuuden.

Viranomaisten tietoon tulleessa rikollisuudessa maahanmuuttajat ovat usein ylliedustettuna väestöosuuteensa nähden, kun taas esimerkiksi itse ilmoitettua rikollisuutta koskevissa tutkimuksissa maahanmuuttajien ylliedustus supistuu joskus lähes olemattomiin (Pettersson 2005, 139–140).

Tätä on selitetty ensinnäkin maahanmuuttaja- ja kantaväestön sosiaalisen aseman, ikä- ja sukupuolirakenteen ja muiden kriminologisten taustamuuttajien eroilla. Lisäksi maahanmuuttajien on todettu kohtaavan syrjintää taustansa vuoksi esimerkiksi työmarkkinoilla ja yleensä arkielämässään. (Esim. Diesen 2005, 256–257.) Sen vuoksi tilastollisessa tarkastelussa olisi tärkeää vakioida sosioekonominen asema, perhesuhteet, ammattiasema, koulutus ja muut heidän sosiaalista ja taloudellista asemaansa kuvaavat tekijät (Iivari 2006, 36–37; vakiointiyryksistä esimerkki Ahlberg 1996, 45).

Iivarin (2006) tutkimuksen mukaan maahanmuuttajataustaisilla vangeilla on kokemuksia työttömyydestä, pienituloisuudesta, kuten muillakin rikoksia tehneillä. Maahanmuuttajien rikollisuus ei tulosten mukaan ole ”tuontitavaraa”, vaan taustalla on epäonnistunut kotouttaminen, pitkäaikaistyöttömyys, rahan puute, minkä lisäksi monet olivat kokeneet syrjintää sekä arkielämässään että viranomaiskohtauksissaan. (Iivari 2006, 133–134, 138.)

Yksi varsinkin etnisten vähemmistöjen nuorten rikosten taustalla oleva tekijä liittyy nuorten keskinäisten suhteiden ongelmiin, joista vakavampia ovat niin kutsutun arkipäivän rasismien eri muodot. Tämä käsite viittaa arkisiin omaan tai perheen etniseen taustaan tai ihonväriin perustuviin epäoikeudenmukaisuuden kokemuksiin eri elämänalueilla. Tällaisia ovat esimerkiksi syrjivät eleet, nimitely, ryhmästä ulos sulkeminen ja äärimmillään fyysinen väkivalta tai uhkailu. Nuoret voivat siis olla paitsi rikosten tekijöitä, myös rassistisen rikollisuuden

uhreja. Rasisminvastaiset ennaltaehkäisevät toimet voisivat ehkäistä maahanmuuttajataustaisten nuorten rikollisuutta. (Honkatukia & Suurpää 2007.)

Edellä kuvatun kaltaisiin sosiaalista ja arkielämää kuvaavien tekijöiden ohella selitystä maahanmuuttajien yliedustukseen tilastoidussa rikollisuudessa on etsitty siitä, miten heitä kohdellaan rikosten tekijöinä. Rikosoikeusjärjestelmässä tapahtuvaa etnistä syrjintää ei ole tutkittu Suomessa eikä kovin paljon muissakaan Pohjoismaissa (Pettersson 2005, 134). Ruotsalaistutkimusten havaintojen mukaan on kuitenkin viitteitä siitä, että maahanmuuttajien rikokset ilmoitetaan useammin kuin kantaväestön, heidät otetaan helpommin kiinni ja heitä epäillään useammin rikoksista. He joutuvat useammin myös tutkintavankeuteen (samanlaisia havaintoja Suomesta on tehnyt Kainulainen 2004b, 346–350). Osin tämän syynä voi olla se, että heidän tekemänsä rikokset ovat helpommin havaittavissa ja heihin kohdistuu enemmän epäluuloja kuin kantaväestöön kuuluviin (tästä Suomen osalta esim. Hautaniemi 2004, 101, 109). Lisäksi paitsi heidän kielitaitonsa myös heidän tietonsa yhteiskunnan säännöistä ja lainsäädännöstä saattava olla puutteelliset, minkä vuoksi heidän on vaikeampi puolustaa itseään. (Pettersson 2005, 139–146; Diesen 2005, 258–286, 292.)

3.6 Kansainvälistyminen ja rikollisuus

Kansainvälistyminen näkyy rikollisuudessamme, paitsi maahanmuuttajien rikollisuutena, myös lisääntyneenä ulkomaisten rikollisten toimintana Suomessa ja suomalaisten rikollisten toimintana maamme rajojen ulkopuolella, niin järjestäytyneiden ryhmien kuin yksittäisten toimijoidenkin. Se näkyy myös siinä, että suomalaiset rikolliset enenevässä määrin operoivat Suomessa maamme rajojen ulkopuolelta käsin, kuten esimerkiksi paritusrikollisuudessa on tapahtunut. Rikollisuuden kansainvälistymisellä on kuitenkin myös epäsuoria (ja usein vaikeasti tunnistettavia) vaikutuksia sekä maamme rikollisuuteen että yhteiskuntaan ylipäätään. Kansainvälisten huumemarkkinoiden muutokset Aasiassa ja Etelä-Amerikassa vaikuttavat huumausaineiden kansainvälisen saatavuuden ja hinnanmuodostuksen kautta kotimaiseen huumerikollisuuteen ja vaikuttavat täkäläiseen huumeekulttuuriin. Samoin lisääntynyt kansainvälinen terrorismi on viime vuosina merkittävästi vaikuttanut lainsäädäntöömme ja yhteiskuntaamme, vaikka suoraa terrorismin uhkaa maahamme ei ole kohdistunutkaan terroriteoista puhumattakaan. Kansainvälinen rikollisuus vaikuttaa kotimaiseen rikollisuuteen myös esikuvien, toimintamallien ja uusien ri-

kollisten innovaatioiden kautta, jotka leviävät nykyisen tiedonvälityksen avulla nopeasti maasta toiseen ilman suoria kontaktejakin.

Kaiken kaikkiaan kansainvälisen rikollisuuden vaikutukset rikollisuu-
teemme ovat moninaisemmat ja laajemmat kuin pelkät tilastotiedot ulkomaalaisten maassamme tekemien rikosten määrästä osoittavat. Vaikutusten tunnistaminen on kuitenkin usein hankalaa. Toisaalta tällä hetkellä käytettävissä olevien julkaistujen tilastollisten tietolähteiden pohjalta kuvan muodostaminen edes suorasta maahamme suuntautuvasta rajat ylittävästä rikollisuudesta on mahdotonta. Käytännössä lähteistä on saatavissa vain epäiltyjen kansalaisuutta koskevia tietoja. Tietoja epäiltyjen asuinmaasta ei sen sijaan julkaistuista lähteistä löydy, ei myöskään tietoja siitä, kuinka järjestelmällisestä ja järjestäytyneestä toiminnasta on ollut kyse. Parhaiten jatkuvasti päivittyviä tietoja on saatavissa rikollisuuden osa-alueista, joista keskusrikospoliisi julkaisee vuosittain erityiskatsauksia eli huumausaine- ja rahanpesurikollisuudesta. Myös paritusrikollisuudesta on viime vuosina julkaistu muutama kattavampi tutkimus (ks. esim. Leskinen 2003; Lehti & Aromaa 2002), mutta esimerkiksi maahamme suuntautuvasta ihmissalakuuljetus- ja ihmiskaupparikollisuudesta tietämys on edelleenkin vähäistä. Perusteellinen selvitys suomalaisen järjestäytyneen rikollisuuden ulkomaisiin yhteyksiin sisältyy Mika Junnisen väitöskirjaan (Junninen 2006).

Maahanmuuttajat

Suuri osa Suomeen 1990-luvulla muuttaneista ulkomaalaisista on lähtenyt kotimaastaan pakoon sotaa, poliittista ja etnistä vainoa tai hakemaan parempaa elintasoaa. Heidän sosiaalinen asemansa on huonompi kuin suomalaisten. Kie-
litaidottomuus ja koulutuksen puute voivat aiheuttaa sopeutumattomuutta suomalaiseseen yhteiskuntaan varsinkin työttömyyden aikana, jolloin menestymismahdollisuudet ovat entistäkin kapeammat. Sosiaaliset sidokset ja kontrolli ovat väljentyneet uusissa oloissa. Myös paikallisten tapojen ja sääntöjen tuntemus on heikkoa. Sitoutuminen paikallisväestön tapoihin ei yleensä tapahdu käden käänteessä, mutta toisaalta kotimaassa noudatettuja epävirallisia normeja ei tunneta enää sitoviksi.

Kulttuuriset erot ovat näkyneet muun muassa siinä, että jotkut ulkomaalaisryhmät eivät kunnioita naisten seksuaalista itsemääräämisoikeutta siten kuin suomalaisessa yhteiskunnassa on tapana. Ulkomaalaiset syyllistyvät suhteellisesti kaikkein useimmin raiskausrikoksiin ja muihin seksuaalirikoksiin. Entisen Neuvostoliiton alueelta tulleet alkavat olla ryhmänä jo niin suuri, että

rikollisen alakulttuurin muodostuminen suuremmille paikkakunnille on ollut mahdollista. Tällaisella joukolla alkaa olla riittävästi paikallistuntemusta ja tietoja maamme erityisolosuhteista, jolloin uudet tulokkaat voivat nopeasti käyttää opittuja tilanteita hyväkseen myös rikoksiin syyllistymällä. Ongelmallisin joukko koostuu toisen polven paluumuuttajista ja muista maahanmuuttajataustaisista nuorista, jotka ovat olleet myös sosiaaliviranomaisten toimenpiteiden ulottumattomissa (Streng 1998).

Ulkomailta Suomeen suuntautuva rikollisuus

Liikkuminen maamme lähialueilta Suomeen ja takaisin on nykyisin helppoa ja nopeaa. Tämä luo mahdollisuuksia myös rikollisuuden kansainvälistymiselle ja organisoidun rikollisuuden toiminnalle. Tällöin voi olla välttämätöntä, että ulkomaalaisilla on toimivat yhteydet suomalaisiin rikoskumppaneihin. Tällaista yhteistoimintaa esiintyy tiettävästi esimerkiksi suomalaisten ja virolaisten huumausainerikollisten keskuudessa (Bäckman 1998). Perinteisimmillä rikollisuuden osa-alueilla ulkomaalaiset voivat sen sijaan alkaa ryhmän kasvaessa myös toimia yksinään ja kilpailla suomalaisten rikollisten ”markkinoista” (ks. Aromaa 1992).

Ulkomaalaisten rikollisuus on aiheuttanut ja aiheuttaa myös laadullisia muutoksia rikollisuuteemme. Huumausainerikollisuus, taskuvarkaudet, suojeleluran vaatiminen ja rahanvaihtoon liittyvä rikollisuus olivat 1990-luvun alkuun asti joko kokonaan tai osittain tuntemattomia rikollisuuden osa-alueita Suomessa. Myös alkoholin myynti ja parittaminen ovat saaneet tuontitavarana uusia muotoja. Suomessa sinänsä laillisen prostituution ympärillä on ilmennyt parittamisen ohella myös muuta rikollisuutta. Nimenomaan venäläisten laitoman toiminnan mittavuudesta ja nopeasta laajentumisesta Suomessa ei ole saatavissa kovin varmaa näyttöä, vaikka yksittäistapauksia onkin tullut ilmi (Bäckman 1998).

Myös uusia rikosentekotapoja on levinnyt Suomeen ulkomailta ja ulkomaalaisten kautta. Tästä voi mainita yritykset pankkien automaattikorttien kopiaamiseen rahannostopisteisiin asennetun teknisen laitteen avulla ja tunnusluvun selville saamiseen videokuvauksen avulla. Ruotsissa tällaisia laitteita on asennettu myös liikemurtojen yhteydessä kauppojen maksupäätelaitteisiin. Suomessa on toistaiseksi välttytty toistuvilta ja suunnitelmallisilta rahankuljetusryöstöiltä, joita Ruotsissa on sattunut jo useita. Kuitenkin myös Suomessa on sattunut viime vuosina kaksi tämäntyyppistä rahankuljetusryöstöä. Ulko-

maalaisten suorittamat näkyvät ryöstöt ovat Suomessa kohdistuneet lähinnä Helsingin keskustassa sijaitseviin kultasepäliikkeisiin.

Kansainvälinen järjestäytynyt rikollisuus

Järjestäytyneestä kansainvälisestä rikollisuudesta saadaan tietoja vain paljastuneiden yksittäistapausten kautta. Tarkkoja arvioita Suomessa tapahtuvan järjestäytyneen rikollisuuden määrästä ei siten voida tehdä. Suomen kaltainen, verrattain syrjäinen ja harvaan asuttu maa ei sinänsä tarjoa kovin runsaasti kiinnostavia kohteita kansainvälisille rikollisliigoille, kuitenkin muun muassa maahamme suuntautuvassa huumausaineiden salakuljetuksessa ja parituksessa kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden (nimenomaan venäläisen ja virolaisen) merkitys on kasvanut viime vuosina huomattavasti. Uusina toimialoina rikollisryhmittymillä on myös esimerkiksi rakennusurakointi ja työvoiman välitys. Järjestäytyntä kansainvälistä toimintaa on esiintynyt samoin autojen ja autonosien suunnitelmallisessa varastamisessa ja salakuljettamisessa naapurimaihin, rahanpesurikoksissa sekä ihmissalakuljetuksessa (niin Suomeen kuin Suomen kautta muualle Schengen-alueellekin).

Käsitykset kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden toiminnan laajuudesta Suomessa menevät osittain ristiin. Osa tutkijoista arvioi, että esimerkiksi huumausainekauppa ja paritustoiminta ovat maassamme nykyisin täysin virolaisten ja venäläiset ryhmittymien kontrollissa, toisten tutkijoiden arvion mukaan suomalaisten rikollisryhmien asema toiminnassa on laajempaa ja yhteistyösuhteet rajojen yli lähinnä liikesuhdeluonteisia (Leskinen 2003; Junninen 2006). Nykytiedon tasolla näyttää perustellulta todeta, että kansainvälisten rikollisryhmien toiminta maassamme on 1990-luvun alun jälkeen lisääntynyt.

Suomalaisten rikollisuus ulkomailla

Rikollisuus ei suuntaudu ainoastaan ulkomailta Suomeen, vaan myös Suomesta ulkomaille. Suomalainen rikollisuus on aina omannut laajat kansainväliset yhteistyöverkostot. Toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä yhteisiä oli pitkään pääasiassa länteen, erityisesti Pohjoismaihin, Keski-Eurooppaan (Hollanti, Saksa) ja Välimeren maihin (Espanja). Viimeisten kahden vuosikymmenen aikana tapahtunut rajojen avautuminen Viroon ja Venäjälle on mahdollistanut, paitsi venäläisten ja virolaisten rikollisryhmien etabloitumisen Suomeen, myös suomalaisille rikollisryhmille toiminnan laajenta-

misen itään ja etelään. Osin on tapahtunut suomalaisen ja lähialueiden järjestäytyneen rikollisuuden yhteensulautumista. Yleismaailmallinen globalisaatioilmiö on sekin lisännyt rikollisuutemme kansainvälistymistä, samoin Euroopan unionin jäsenyys.

Mika Junnisen (2006) suomalaista järjestäytyntä rikollisuutta koskevan tutkimuksen mukaan suomalaisen rikollisuuden tärkeimmät kansainväliset yhteydet ovat tällä hetkellä Viroon, Ruotsiin, Venäjälle, Tanskaan, Hollantiin ja Espanjaan. Kontaktit luodaan usein vankiloissa, niin Suomessa kuin ulkomailla. Erityisen tiivistä suomalaisten rikollisten kansainvälinen yhteistyö on erilaisissa salakuljetusrikoksissa ja parituksessa, joissa tavaroita ja ihmisiä hankitaan Suomen ulkopuolelta ja siirrellään kansainvälisten rajojen yli. Suomalaisten siirtyminen harjoittamaan rikoksia ulkomaille on tuntuvasti harvinaisempaa. Kohdemaina ovat viime vuosikymmeninä olleet lähinnä Viro ja Ruotsi.

Maanpetos-, raja- ja salakuljetusrikollisuus

Suomen rikoslakiin sisältyy suhteellisen vähän rikoksia, joiden tunnusmerkistön täytyminen edellyttää rajat ylittävää toimintaa ja pääosa niistäkin on varsin vähämerkityksisiä. Määrällisesti merkittävimmän ryhmän muodostavat erilaiset salakuljetusrikokset sekä valtionrajarikokset. Salakuljetusrikosten, siltä osin kuin niiden kohteena ovat lailliset tavarat, merkitys on viime vuosina vähentynyt ja on edelleenkin vähentymässä Euroopan taloudellisen yhdentymisen ja maailmankaupan vapautumisen myötä. Jos kehityksen suunta maailmankaupassa kuitenkin muuttuu takaisin kohti lisääntyvää protektionismia, salakuljetusrikostenkin merkitys tulee jälleen lisääntymään. Valtionrajarikoksissa kehityssuunta on viime vuosina ollut kasvava ja on luultavaa, että rikollisuuden kasvu myös tulevaisuudessa jatkuu. Rikollisuus on suorassa yhteydessä kansainväliseen laittomaan siirtolaisuuteen ja siihen liittyvään ihmiskauppaan.

Maanpetossäännöksillä (RL 12 luku) pyritään suojaamaan valtakunnan alueellista koskemattomuutta ja turvallisuutta sekä rauhan aikana että kriisioiloissa. Ne kriminalisoivat muun muassa vakoilun, Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisen, sotaan yllyttämisen ja maanpetoksellisen toiminnan. Rikoksista ei poliisitilastosta ole saatavissa tietoja, sillä tutkinnan niissä suorittaa suojelupoliisi, jonka tutkimista rikoksista ei tehdä Riki-tietokantaan kirjauksia. Suojelupoliisin tietojen mukaan ulkomainen tiedustelu on maassamme viime vuosina lisääntynyt. Pääasiassa vakoilua harjoitetaan diplomaatin peite-

virkoja käyttäen. Syytteitä vakoilurikoksista nostetaan käytännössä lähinnä ulkomaisten tiedustelupalveluiden suomalaisia avustajia vastaan. Syytteeseen johtaneiden vakoilujuttujen määrä on ollut viime vuosina kaikkinsa vähäinen. Muista maanpetosrikoksista syytteitä on nostettu vieläkin harvemmin.

Rikoslain 17 luku sisältää säädökset *valtionrajarikoksesta, alueloukkauksesta ja laittoman maahantulon järjestämisestä*. Valtionrajarikokseen syyllistyy se, joka ylittää maamme rajan ilman asianmukaisia matkustusasiakirjoja tai rikkoo muita rajan ylittämistä koskevia säännöksiä. Säädöksellä on toisin sanoen kriminalisoitu laitton maahan tuleminen. Laittoman maahantulon järjestämisenä on puolestaan kriminalisoitu ihmisten tuominen laittomasti maahan samoin kuin muukin laittomaan maahantuloon liittyvä avustus- ja järjestelytoiminta. Alueloukkaukseen syyllistyy vieraan valtion sotilashenkilö rikkoessaan aluevalvontalain säännöksiä Suomen alueelle tulosta ja alueella oleskelusta.

Poliisin tietoon tulleet laittomaan maahantuloon liittyvät rikokset 1998–2007.

	1998	1999	2000	2001	2002
Valtionrajarikos	43	28	78	110	73
Lievä valtionrajarikos*	-	-	-	52	49
Alueloukkaus	0	0	0	0	1
Laittoman maahantulon järjestäminen	30	32	42	27	43
Törkeä laittoman maahantulon järjestäminen*	-	-	-	-	-
Yhteensä	73	60	120	189	166
	2003	2004	2005	2006	2007
Valtionrajarikos	25	123	33	17	11
Lievä valtionrajarikos*	72	55	96	3	5
Alueloukkaus	0	0	0	0	0
Laittoman maahantulon järjestäminen	53	28	21	13	13
Törkeä laittoman maahantulon järjestäminen*	-	-	5	2	2
Yhteensä	150	206	155	35	31

* Lievää valtionrajarikosta koskeva säädös lisättiin rikoslakiin vuonna 2000, törkeää laittoman maahantulon järjestämistä koskeva vuonna 2004. Vuoden 2007 tiedot ennakkotietoja. Lähde: Tilastokeskus

Käytännössä huomattava osa ilmi tulevista rikoslain 17 luvun 7 §:n ja erityisesti 8 §:n rikoksista koskee järjestäytyntä ihmissalakuljetusta. Laittoman maahantulon järjestämistä koskevia rikoksia on viime vuosina tullut vuosittain ilmi 25–50. Rikosten määrä lisääntyi nopeasti 1990-luvulla, mutta on ollut varsin vakaa 1990-luvun lopulta lähtien.

Valtionrajarikosten vuotuinen määrä on viime vuosina ollut 100–180. Rikosten määrä kasvoi rajusti vuosituhaten vaihteessa ja on sittemmin vakiintunut uudelle aiempaan korkeammalle tasolle. Rikosmäärien kasvu ajoittui

Suomen liittymiseen Schengenin sopimukseen, jolloin maattamme alettiin enenevästi käyttää myös kauttakulkuun muualle sopimusalueelle.

Pääosa valtionrajarikoksista tulee ilmi rajavartiolaitoksen toimesta. Kun rajavartijat saivat vuoden 2005 syyskuussa rajoitetut poliisivaltuudet tutkia ja kirjoittaa rangaistusmääräyksiä tietoonsa tulevista rikoksista, heiltä poistui tarve tehdä rikosilmoitus laittomaan maahantuloon liittyvistä lievemmistä rikoksista poliisille ja samalla mainitut rikokset katosivat poliisitilastosta. Lievää valtionrajarikosta ja laittoman maahantulon järjestämistä koskevien rikosilmoitusten määrän lasku poliisitilastossa kahtena viime vuonna johtuu pääosin tästä hallinnollisesta muutoksesta, eikä tosiasiallisen rikollisuuden määrässä tapahtuneista muutoksista.

Rajavartiolaitoksen tietoon tulleet rikoslakirikokset 2003–2007.

	2003	2004	2005	2006	2007
Rikosten kokonaismäärä	859	968	1 121	1 067	1 888
<i>Muutos (%)</i>	..	+13%	+16%	-5%	+77%

Lähde: Rajavartiolaitos

Rajavartiolaitoksen omissa julkaistuissa tilastoissa rajavartijoiden tietoon tulleet rikoslakirikokset tilastoidaan yhdessä erittelemättä. Rikosten määrä on kaksinkertaistunut vuodesta 2003 vuoteen 2007, pääosa rikoksista lienee kuitenkin muita kuin laittomaan maahantuloon liittyviä. Lisäksi rajavartiolaitos on julkaissut vuodesta 2001 alkaen tietoja Suomen ja Venäjän maarajalla havaituista laittomista rajanylityksistä. Ylitysten määrä on pysynyt varsin vakana koko ajanjakson 2001–2007, noin 30 tapauksessa vuosittain. 90 prosenttia ilmi tulleista laittomista rajanylityksistä on suuntautunut Venäjältä Suomeen.

Luvattomat rajanylitykset Suomen ja Venäjän maarajalla 2001–2007.

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Venäjältä Suomeen	16	23	26	23	21	36	27
Suomesta Venäjälle	8	6	7	8	9	12	3
Yhteensä	24	29	33	31	30	48	30

Lähde: Rajavartiolaitos

Tiedot Suomeen suuntautuvan ja Suomea kauttakulkumaana käyttävän varsinaisen ihmiskaupan laajuudesta ovat lähinnä viitteellisiä. Rikollisuutta esiintyy, mutta uhrien vuotuinen määrä lienee suhteellisen pieni, korkeintaan muutamia kymmeniä. *Ihmiskaupparikoksia* (RL 25:3 ja 3a) koskevat säädökset lisättiin rikoslakiin vuonna 2004. Ihmiskaupparikokset eivät sinänsä edellytä kansainvälisten rajojen ylittämistä, vaan ihmiskaupassa on kyse toisen henkilön valtaan ottamisesta, värväämisestä, luovuttamisesta, kuljettamisesta, vas-

taan ottamisesta tai majoittamisesta vastoin tämän vapaata tahtoa (joko pakolla tai erehdyttämällä) tarkoituksessa saattaa uhri seksuaalisen tai muun hyväksikäytön kohteeksi. Ihmiskaupan kohteena voi siten olla myös Suomessa asuva, täällä värvätty ja täällä hyväksi käytön uhriksi joutuva henkilö.

Poliisin tietoon tulleet ihmiskaupparikokset 2004–2007 (RL 25:3–3a).

	2004	2005	2006	2007
Ihmiskauppa	0	2	2	1
Ihmiskaupan yritys	0	0	0	0
Törkeä ihmiskauppa	0	0	1	0
Törkeän ihmiskaupan yritys	0	0	0	0
Yhteensä	0	2	3	1

Lähde: Tilastokeskus

Ihmiskaupparikosepäilyjä on tullut poliisin tietoon vuosina 2005–2007 yhteensä viisi, törkeästä ihmiskaupasta rikosilmoituksia on ajanjaksolla kirjattu yksi. Useimmat ihmiskauppaepäilyt ovat maassamme viime vuosina liittyneet paritusrikollisuuteen, etnisen yritystoiminnan työvoimanhankintaan tai Suomen kautta lentoteitse Schengenin sopimusalueelle suuntautuvaan ihmissalakuljetukseen. Piilorikollisuuden arvioidaan olevan rikostyyppissä laajaa, sillä rikosten uhrit eivät yleensä ole halukkaita, eivät uskalla tai eivät kykene yhteistyöhön viranomaisten kanssa. Lisäksi sekä maahamme suuntautuva paritusrikollisuus että ihmissalakuljetus ovat tällä hetkellä huomattavalta osin ulkomailta johdettuja ja ulkomaisten toimijoiden käsissä, uhrien värväys tapahtuu Suomen rajojen ulkopuolella ja he viipyvät maassa yleensä vain lyhyen ajan. Rikosten selvittäminen on hankalaa ja syyllisten saattaminen vastuuseen käytännössä usein mahdotonta.

Salakuljetus on kriminalisoitu rikoslain 46 luvussa (4–6 §) ja alkoholin salakuljetus *alkoholilain* 82 §:ssä. Rikoslain 46 luvun salakuljetusrikoksissa on kyse laillisten tavaroiden maahantuonnista tai viennistä ilman asianmukaisia lupia tai rikkoen muita ulkomaankauppaa koskevia säännöksiä. Ilmi tulevien salakuljetusrikosten vuotuiseen määrään vaikuttavat, paitsi rikosten tosiasiallisen määrän muutokset, viranomaisvalvonnan tehokkuuden vaihtelu ja erilaiset satunnaistekijät (esimerkiksi yksittäisten suurten rikosvyyhtien ilmitulo). Salakuljetusrikosten määrään vaikuttavat myös ulkomaankaupapoliittiset ratkaisut. Suomen liittyminen Euroopan talousalueeseen ja Euroopan unioniin on vapauttanut tavaroiden viennin ja tuonnin maahamme pääosasta Eurooppaa. Koska kaikki maamme rajanaapurit Venäjää lukuun ottamatta ovat nyttemmin talousalueen jäseniä, salakuljetusrikokset ovat viime vuosina suurelta osin liittyneet idänkauppaan.

Poliisin tietoon tulleet salakuljetusrikokset 1998–2007 (RL 46:4–6).

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Salakuljetus	11	7	55	32	20	10	14	5	2	6
Lievä salakuljetus	2	17	2	7	0	5	2	3	2	0
Laiton tuontitavaraan ryhtyminen	181	195	170	274	320	143	153	199	155	104
Lievä laiton tuontitavaraan ryhtyminen	-	9	158	161	90	73	97	75	88	66
Yhteensä	194	228	385	474	430	231	266	282	247	176

Vuoden 2007 tiedot ennakkotietoja. Lähde: Tilastokeskus

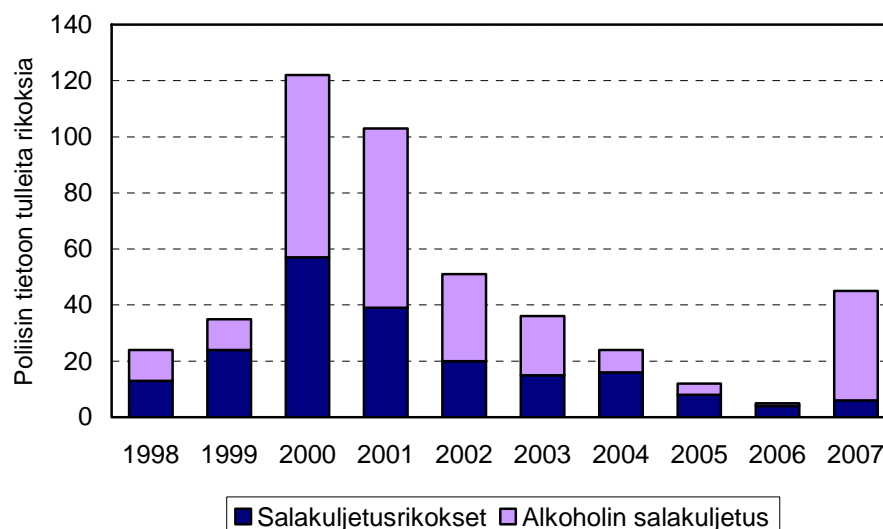
Varsinaisten salakuljetusrikosten vuotuinen ilmi tullut määrä on vaihdellut viiden ja kuudenkymmenen välillä. Laittomaan tuontitavaraan ryhtymistä (eli käytännössä salakuljetetun tavaran välittämistä tai hankkimista) koskevia tapauksia on kirjattu vuosittain 200–400.

Poliisin tietoon tulleet alkoholin salakuljetusrikokset 1998–2007 (Alkoholilaki 82 §).

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Alkoholin salakuljetus	8	10	17	28	10	8	5	3	1	28
Ammattimainen	1	0	2	1	0	2	0	1	0	8
Lieventävien asianhaarain vallitessa tehty	2	1	46	35	21	11	3	0	0	3
Yhteensä	11	11	65	64	31	21	8	4	1	39

Vuoden 2007 tiedot ennakkotietoja. Lähde: Tilastokeskus

Alkoholin salakuljetukseen liittyvien rikosten vuotuinen määrä on vaihdellut viime vuosina kymmenen ja kuudenkymmenenviiden välillä. Piikki rikosten määrässä vuosina 2000–2001 johtui Venäjältä Suomeen suuntautuvasta salakuljetuksesta ja pääosa rikoksista epäilyistä oli Venäjän kansalaisia. Vuosina 2005–2006 rikoksia kirjattiin poikkeuksellisen vähän. Taustalla saattoi olla se, että alkoholin hinnan lasku kotimaassa ja alkoholijuomien matkustajatuonnin vapautuminen Virosta ja muista Euroopan unionin jäsenmaista vuonna 2004 teki alkoholin salakuljetuksesta käytännössä kannattamatonta. Vuonna 2007 rikoksia tuli poliisin tietoon huomattavasti edellisvuosia enemmän.

Kuvio 101 Salakuljetusrikosten määrä 1998–2007. Lähde: Tilastokeskus

Kaiken kaikkiaan salakuljetusrikosten määrä kymmenvuotisjaksolla oli korkeimmillaan vuosituhannen vaihteessa ja on sittemmin laskenut nopeasti. Vuonna 2007 rikosten määrä kääntyi kuitenkin jälleen kasvuun johtuen alkoholin salakuljetukseen liittyneiden rikosten lisääntymisestä.

Luvattoman ulkomaisen työvoiman käyttöön (RL 47:6a) syyllistyy työnantaja ja tämän edustaja, joka ottaa palvelukseensa tai pitää palveluksessaan ulkomaalaista, jolla ei ole asianmukaisia työ- ja oleskelulupia. Rikokseen syyllistyy niinkään urakoitsija tai aliurakoitsija, joka ei ole asianmukaisesti varmistanut, että urakointi- tai aliurakointityötä suorittavan ulkomaalaisen yrityksen työntekijöillä on vaadittavat luvat.

Poliisiin tietoon tulleet luvattoman ulkomaisen työvoiman käyttörikokset 1998–2007.

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Luvattoman ulkomaisen työvoiman käyttö	48	47	135	113	101	88	57	11	19	15

Vuoden 2007 tiedot ennakkotietoja. Lähde: Tilastokeskus

Rikoksia on tullut ilmi viime vuosina vuosittain 10–135. Määrä oli korkeimmillaan vuosituhannen vaihteessa, mutta on laskenut selvästi vuodesta 2002 alkaen. Syynä on ollut Virosta ja muista uusista Euroopan unionin jäsenmaista tulevien työntekijöiden lupakäytäntöjen helpottuminen. Vuonna 2007 rikoksia kirjattiin viisitoista.

Muidenkin kuin yllä käsiteltyjen rikosten tunnusmerkistöihin sisältyy myös rajat ylittävää toimintaa (esim. törkeä huumausainerikos), rajat ylittävän rikollisuuden erottelu puhtaasti kotimaisesti ei niiden kohdalla kuitenkaan ole nykyisen tilastointijärjestelmän puitteissa mahdollista. Rajat ylittävän rikollisuuden kokonaisvolyymien selvittämisen ja seuraamisen parantamiseksi tilastointijärjestelmiä tulisi kehittää siten, että rikoksista epäiltyjen asuinmaa samoin kuin heidän mahdolliset yhteytensä järjestäytyneeseen rikollisuuteen olisivat nykyistä helpommin selvitettävissä. Poliisin omissa tietokannoissa tietoja ilmeisesti jo nykyisin onkin kattavammin saatavissa. Tämän yhteenvedon laadinnassa ne eivät kuitenkaan ole olleet käytettävissä. Tärkeää olisi myös saada rajavartiolaitoksen ja tullin tietoon tulleista rikoksista nykyistä parempia tilastoja julkiseen käyttöön, samoin poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen tilastointikäytäntöjen yhdenmukaistaminen. Tietojen saanti on itse asiassa katsauskaudella vuoden 2005 jälkeen entisestään heikentynyt, koska rajavartiolaitoksen tietoon tulevat lievemmät rikokset eivät enää kirjaudu poliisitilastoon.

3.7 Maahanmuuttajien kokemukset rikoksen uhriksi joutumisesta Suomessa

Ulkomaalaisten tai maahanmuuttajien joutumisesta väkivallan, omaisuusrikosten tai syrjinnän uhriksi Suomessa ei ole tilastotietoja¹. Vuonna 2002 toteutetussa maahanmuuttajien elinolotutkimuksessa oli kysymyksiä väkivallan uhriksi joutumisesta.² Myös rasistisen väkivallan esiintymistä on viime vuosina pyritty selvittämään tutkimuksin.

Maahanmuuttajat joutuvat luultavasti esimerkiksi varkauksien kohteeksi osin yhtä sattumanvaraisesti kuin suomalaisetkin. Ulkomaalaisiin turisteihin kohdistuneita ryöstöjä tai varkauksia ei ole Suomessa koettu minään erityisenä ongelmana. Maahanmuuttajiin kohdistuvan väkivallan taustalla on sen sijaan usein rasistisia piirteitä varsinkin, jos maahanmuuttaja poikkeaa etnisesti paljon suomalaisista ja suomalaisesta kulttuurista. Etniseen erilaisuuteen kytkeytyvää väkivaltaa on esiintynyt Suomessa myös ulkomaalaisten kesken (esim.

¹ Maahanmuuttajanaisten kohtaama väkivaltaa käsitellään luvussa II.B.2 Naiset rikosten tekijöinä ja uhreina.

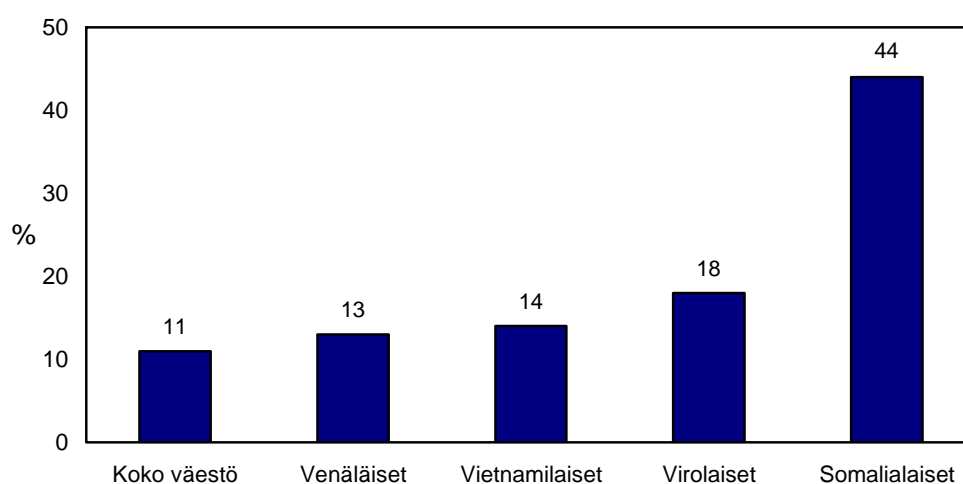
² Väkivallan osalta kyse oli Tilastokeskuksen ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen yhteishankkeesta (Pohjanpää ym. 2003; Honkatukia 2005).

eräiden maahanmuuttajaryhmien erimielisyydet). Kaikki ulkomaalaisten kokemaa väkivalta (esimerkiksi perheväkivalta) ei sisällä rassistisia motiiveja.

Maahanmuuttajien kokema väkivalta

Joka kolmas maahanmuuttajien elinolotutkimukseen osallistunut oli kokenut väkivaltaa. Puolet heistä arvioi joutuneensa kokemaan sitä maahanmuuttaja-taustansa vuoksi. Joka neljännellä oli ollut vaikeuksia työpaikan ja joka kymmenennellä asunnon saamisessa taustansa vuoksi. Lisäksi monet olivat kokeneet taustansa vaikeuttaneen uralla etenemistä, tasa-arvoista palkkausta ja työtehtävien jakoa. (Pohjanpää 2003, 76–77.) Tämän lisäksi maahanmuuttajat voivat kärsiä maahanmuuttoon liittyvistä ongelmista, kuten sosiaalisen aseman laskusta, erosta perheestä, eristyneisyydestä. Kaikkein heikoimmassa asemassa tässä suhteessa ovat pakolaiset, joilla saattaa olla taustallaan myös traumaattisia kokemuksia. (Korhonen & Ellonen 2007, 19.)

Maahanmuuttajien elinolotutkimus osoitti, että neljästä mukana olleesta maahanmuuttajaryhmästä somalialaiset olivat kokeneet eniten väkivaltaa tai sen uhkaa. Myös virolaiset, vietnamilaiset ja venäläiset kokevat useammin väkivaltaa tai sen uhkaa kuin kantaväestö. Väkivaltaa tai sen uhkaa kokeneiden osuudet on esitetty kunkin ryhmän osalta kuviossa 102. Maahanmuuttajaryhmien osalta tiedot on kerätty 2002, koko väestöä kuvaava tieto on vuodelta 2003.

Kuvio 102 Väkivaltaa tai sen uhkaa kuluneen vuoden aikana kokeneita, %
Lähde: OPTL ja Tilastokeskus

Somalialaisilla on maahanmuuttajaryhmistä myös eniten uhrikokemuksia vuodessa (3,7 kokemusta). Laskettuna väkivaltaa ylipäänsä kokeneista somaleilla ja venäläisillä on lähes yhtä paljon väkivaltakokemuksia (keskimäärin 8–9 kokemusta vuodessa).

Venäläisillä väkivaltatilanteisiin joutuminen keskittyi nuoriin 20–34-vuotiaisiin, kun taas muilla ulkomaalaisryhmillä kokemukset jakautuivat tasaisemmin eri ikäryhmien kesken. Somalialaisiin kohdistuneet väkivaltatapaukset tapahtuivat lähes aina muualla kuin yksityisasunnossa. Somalialaiset eivät myöskään yleensä tunteneet väkivallan tekijää entuudestaan ja arvelivat väkivallan johtuneen heidän maahanmuuttajataustastaan. Venäläisistä ja virolaisista taas joka viides kertoi viimeisen väkivaltatapauksen sattuneen yksityisasunnossa ja lisäksi 25–30 % kertoi tunteneensa tekijän hyvin. Venäläisistä (33 %) ja virolaisista (42 %) paljon harvempi kuin somalialaisista (91 %) uskoi väkivallan johtuneen maahanmuuttajataustasta.

Poliisin tietoon tuli kaikkiaan 30 prosenttia väkivallasta. Virolaisilla poliisin tietoon tullut osuus oli 18 prosenttia ja somalialaisilla 28 prosenttia.

Venäläisten ja virolaisten kohtaama väkivalta muistuttaa rakenteeltaan paljolti suomalaisten kokemaa väkivaltaa, jossa merkittävä osa väkivallasta tapahtuu lähiyhteisössä ja todennäköisesti myös perhepiirissä. Somalialaiset eivät sen sijaan ainakaan tässä tutkimuksessa raportoineet muusta kuin tuntemattomien heihin kohdistamasta väkivallasta.

Rasistinen rikollisuus

Vuodesta 2004 rikoksen rasistinen motiivi on ollut yksi rangaistuksen koven-tamisperuste (”rikoksen kohdistaminen kansalliseen, rodulliseen, etniseen tai muuhun sellaiseen kansanryhmään kuuluvaan henkilöön tähän ryhmään kuulumisen perusteella”, RL 6:5). Myös rasististen ajatusten esittäminen julkisesti on virallisen syytteen alainen rikos (RL 11:8: kiihottaminen kansanryhmää vastaan). Tämän lisäksi perustuslaissa, rikoslaissa ja muussa lainsäädännössä on syrjäntäkieltoja.

Vähemmistöjen ja ulkomaalaisten asemaa edistävään vähemmistövaltuute-tun toimistoon on tullut vuosi vuodelta enemmän syrjintään ja epäasialliseen kohteluun liittyviä yhteydenottoja. Vuonna 2007 tällaisia oli yli puolet (55 %) toimiston 737 asiakastapauksesta. Kyse voi olla paitsi tällaisen syrjinnän li-sääntymisestä, myös siitä, että syrjintää tunnistetaan aiempaa paremmin, samoin kuin uskotaan, että syrjintään on mahdollista puuttua. (Vähemmistövaltuutetun vuosikertomus 2007.)

Myös rasistista rikollisuutta käsittelevien selvitysten (Poliisin tietoon tullut ... 2001, 2002, 2003, 2004, 2005 ja 2006) mukaan poliisin tietoon tulleiden rasististen rikosten määrä on lisääntynyt:

Poliisin tietoon tullut rasistiseksi luokiteltu rikollisuus 2001–2006.*

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Rasistiseksi luokiteltu ilmoitus	346	293	387	400	412	442
<i>Muutos ed. vuodesta (%)</i>	-14 %	-15 %	+32%	+3%	+3 %	+ 7 %
Rasistinen rikos	448	364	522	558	669	748
<i>Muutos ed. vuodesta (%)</i>	-9 %	-19 %	+43%	+6%	+20%	+12 %

*Aineiston poiminta- ja luokitteluperusteiden muutosten vuoksi tiedot eivät ole täysin vertailukelpoisia keskenään.

Aineiston rasistisina pidetyissä rikosilmoituksissa oli yhteensä 748 rasistista rikosta vuonna 2006. Rasististen rikosilmoitusten määrä on lisääntynyt viime vuosina vähemmän kuin rasistisiksi luokiteltujen rikosten määrä. Onkin ilmeistä, että asianosaisten määrä on kasvanut. Tämä puolestaan johtuu siitä, että aineistossa on entistä enemmän mukana joukkotappeluluonteisia pahoinpitelyrikkoksia.

Rikosilmoituksissa rasistisia tai muukalaisvihamielisiä piirteitä sisältäneistä rikoksista olivat yleisimpiä eriasteiset pahoinpitelyt (40 % vuonna 2006 ja 41 % vuonna 2005). Syrjintätapauksia oli 16 % vuonna 2006 (6 % vuonna 2005), vahingontekoja oli 11 % vuonna 2006 (10 % vuonna 2005), laittomia uhkauksia 9 % vuonna 2006 (13 % vuonna 2005). Kunnianloukkauksia oli 12 % vuonna 2006 (14 % vuonna 2005) ja kotirauhan häiritsemisiä 7 % vuonna 2006 (4 % vuonna 2005).

Sekä kansalaisuuden että syntymämaan mukaisesti tarkasteltuna somalialaiset joutuivat vuosittain muita ulkomaalaisryhmiä useammin rasistisen rikoksen uhriksi. Asukaslukuun suhteutettuna myös turkkilaiset joutuvat muita useammin rasististen rikosten kohteeksi. Rasistisen rikoksen kohteeksi joutuvat usein myös romanit ja muut etniseltä taustaltaan suomalaisista poikkeavat. Rasistisiin rikoksiin syylliseksi epäillyistä 89 prosenttia oli suomalaisia vuonna 2006 (90 % vuonna 2005).

Maahanmuuttajien kokemaa rasismia ja syrjintää käsitelleen valtakunnallisen kyselytutkimuksen (Jasinskaja-Lahti ym. 2002; Maahanmuuttajien kokemuksia...2002) mukaan maahanmuuttajista lähes kolmannes (31 %) kertoi joutuneensa ulkomaalaistaustansa vuoksi rikoksen (solvaus, uhkaus, pahoinpitely, vahingonteko- tai muun rikoksen) kohteeksi ainakin kerran viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana. Kyselyyn osallistuneista somaleista 76 prosenttia ja ve-

näläisistäkin 56 prosenttia, mutta vietnamilaisista vain 10 prosenttia vastasi joutuneensa ainakin kerran rasistisen rikoksen uhriksi viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana. Lähes kolmannes (31 %) niistä, jotka olivat joutuneet kertomansa mukaan rasistisen rikoksen uhriksi, oli joutunut useamman kuin yhden rikoksen uhriksi. Tyypillisin yhdistelmä oli solvaukset ja uhkaukset. Yleisimmin koettu rasistinen rikos oli solvaus (49 % kerrotuista rasistisista rikoksista), sitten uhkailut (19 %), vahingonteot (15 %) ja pahoinpitelyt (10 %). Joka kymmenes (10 %) rasistisen rikoksen uhriksi joutunut ilmoitti joka kerta rikoksen poliisille. Tämän lisäksi noin viidennes (19 %) teki joskus ilmoituksen poliisille, mutta enemmistö (71 %) ei tehnyt koskaan tällaista ilmoitusta.

Poliisin tietoon tullut rasistinen rikollisuus ei usein johda rikostuomioon. Poliisiammattikorkeakoulussa on selvitetty rasististen rikosten etenemistä rikosoikeusjärjestelmässä (Fagerholm 2006, ref.; Lepola ym. 2007, 135–137). Selvityksessä oli mukana 57 rasistiseksi luokiteltua rikosilmoitusta vuodelta 2004. Niistä 30 tapauksessa poliisi teki päätöksen esitutinnan lopettamisesta (53 %) – usein siksi, että rikoksen tekijä oli jäänyt tuntemattomaksi. 25 tapausta eteni syyteharkintaan, ja 15 tapauksessa syyttäjä nosti syytteen. Käräjäoikeus langetti 12 tuomiota, joissa kolmessa käytettiin rikoslaissa säädettyä koventamisperustetta.

Syrjintä- ja rasismikokemuksilla voi olla kielteisiä vaikutuksia maahanmuuttajien hyvinvointiin. Suomessa tehtyyn tutkimukseen (Sainola-Rodriguez ym. 2006) osallistuneista maahanmuuttajista (N=93) lähes puolet kertoi kärsineensä Suomessa asuessaan mielenterveysongelmista, tyypillisimmin masennuksesta, ahdistuneisuudesta ja tuskaisuudesta. Erityisen paljon tällaisia kokemuksia oli turvapaikanhakijoilla (71 %), vähän aikaa maassa asuneilla (64 %) ja nuorilla (alle 30-vuotiaat, 57 %). Monet (66 %) näkivät Suomessa koettujen asioiden – kuten taloudellisten huolten, huolen entisen kotimaan tilanteesta, karkotuksen pelon, turvapaikkaprosessin aiheuttaman epävarmuuden, työttömyyden tai syrjinnän – vaikuttaneen ongelmien syntyyn. Lääkärit olivat huomanneet vain vähän yli puolet tapauksista¹; paremmin tunnistettiin ennen Suomeen tuloa koettujen tapahtumien merkitys kuin Suomessa koettujen asioiden vaikutus.

¹ Tutkimuksessa haastateltiin turvapaikanhakijoita ja Suomessa pysyvästi asuvia maahanmuuttajia sekä heitä hoitanutta terveydenhoitohenkilöstöä (71 lääkäriä ja 71 muuta terveydenhuollon henkilöstöön kuuluvaa).

Yhteenveto

- Ulkomaan kansalaisten osuus poliisin tietoon tulleista rikoksista oli 5,8 % vuonna 2007 (noin 39 500 henkilöä).
- Runsaalla puolella rikoksista epäiltyinä olleista ulkomaan kansalaisista on kotipaikka Suomessa. Muut epäillyt ovat turisteja ja muuten Suomessa satunnaisesti oleskelevia ulkomaan kansalaisia.
- Suomessa asuvat ulkomaan kansalaiset ovat olleet vuosittain 1,3–1,5 kertaa useammin epäiltyinä rikoksista kuin suomalaiset.
- Lähes puolet epäillyistä oli aiempien vuosien tapaan Venäjän, Viron ja Ruotsin kansalaisia vuonna 2007. Näiden maiden kansalaiset eivät kuitenkaan syyllisty rikoksiin merkittävästi useammin kuin suomalaiset, kun rikosluvut suhteutetaan kunkin väestöryhmän kokoon.
- Ulkomaan kansalaisten rikoksista noin puolet oli liikenne rikoksia kuten suomalaisillakin.
- Suhteellisesti useammin ulkomaan kansalaiset ovat olleet vuosittain epäiltyinä raiskauksista, muista seksuaalirikoksista ja ryöstöistä.
- Ulkomaalaisvankien määrä on vähintään kaksinkertaistunut viimeisen kymmenen vuoden aikana.
- Ulkomaalaisvangeista noin neljännes on virolaisia ja melkein viidennes venäläisiä. Noin puolet ulkomaalaisvangeista kärsii huumausainerikoksesta langetettua rangaistusta vankilassa.
- Maahanmuuttajat joutuvat väkivaltarikosten uhriksi suhteellisesti useammin kuin suomalaiset.
- Suurista maahanmuuttajaryhmistä erityisesti somalialaiset ovat joutuneet usein rasistisen väkivallan kohteeksi. Venäläisten ja virolaisten kohtaama väkivalta muistuttaa rakenteeltaan enemmän suomalaisten keskinäistä väkivaltaa.